

BUDAPESTI NAPLÓ

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kerepesi-ut 25.
Fiókkiadóhivatal: Múzeum-körút 18.

Főszerkesztő: VÉSZI JÓZSEF
Felelős szerkesztő: BRAUN SÁNDOR
Kiadja: A SZERKESZTŐSÉG

Egész évre 14 kor., 1/2 évre 7 kor., 1/4 évre 3 kor.
50 fillér, egy hónapra 1 kor. 20 fillér.
Egyes szám Budapesten és a vidéken 4 fillér.

Begöngyölt lobogó.

Budapest, június 25.

(v.) Nagy-Baromban, Sopronmegyének ebben a furá nevű választókerületében, nevezetes esemény ment végbe a minap. Lobogót göngyöltek be ott, amely eddigéle tiz esztendőn át dacosan, sőt kihívóan lengett: — az egyházpolitikai törvények revíziójának lobogóját. S ugyanaz a kéz göngyölte be ezt a zászlót, amely azt kezdettől fogva mostanáig lobogtatta. A néppártnak, mióta megjelent a parlamenti porondon, gróf Zichy János volt nemcsak a hivatalos elnöke s a képviselőház nagy vitáiban a vezérszónoka, hanem egyszersmind a látható feje is. Igaz, hogy pártvezérségének az előkelő gondolkodású és higgadt vértű politikusnak mindenütt teljesebben és nagyobb készséggel honorálták, mint a saját pártfelei körében; de a képviselőház ultramontán pártjának a saját pártvezérével való ellentétei inkább egy lappangó meghasonlás képében jelentkeztek csupán, nyílt kitérésre ezek a nézeteltérések és véralkatheli különbségek nem jutottak. Csak néhány hónappal ezelőtt látszott ki e lappangó visszavonásnak egy csücske a néppárti kulisszák mögött. Gróf Zichy János akkor lemondott a pártelnökségről, ezen elhatározásához férfiasan ragaszkodott is, de a néppárt kötelékéből mind e mai napig nem vált ki. Pártelnökké helyébe akkor megválasztották a ke-

vésbé előkelő gondolkodású és épenséggel nem higgadt vértű Zichy Aladárt — s ezzel a hézag betömődött, a nagy közvélemény és a néppárt napirendre is tért az egész dolog fölött.

Most azután kiderült, hogy van valaki, aki sehogysem akar ugyanilyen módon napirendre térni. Maga gróf Zichy János ez a valaki. A gróf szükségét érezte annak, hogy választóinak körében számot adjon amaz okokról, amelyek a pártvezéri pole elhagyására birták. Beszámolója éppúgy előkészíti a néppártból való kivonulását, amint a pártelnöki tisztségéből való kivonulása előkészítette ezt a beszámolóját. Mert Zichy Jánosnak aligha lehet maradása a néppártban ama szenzáció érdekességű kijelentése után, amelyet e beszámolóban tett, amely szerint az egyházpolitikai törvények eltörlését kiküszöbölő politikai programjából. Belenyugszik a polgári házasságba, ennek kötelező formájába, az állami anyakönyvezésbe, a vallás szabad gyakorlásába, a zsidó felekezet recepciójába. Aggodalmasnak immár csupán a felekezetenküliséget tartja, de ezen kívül a nagy egyházpolitikai reformalkotás minden egyéb részletét elfogadja nem azért, mintha kedvesek volnának az ő lelkének, hanem mert meghajol a bevégzett tények hatalma előtt, amelyekről biztosan tudja, hogy visszacsinálni őket többé soha nem lehet. A néppárt volt

vezérének és elnökének ez az elhatározása, amely a szabadelvű reformművet a maga egészében elfogadja és csupán annak egyetlen részletével, a felekezetenküliséggel nem tud megbarátkozni, hasonlatos ama félig bölcs ember eljárásához, aki a veszett fejszét magát végképp földadja, de annak a nyelét mégis meg szeretné még találni. Nem mintha remélné, hogy valahol még rábukkanhat; hanem mert úgy véli, hogy ha már lemondott magáról a fejszéről, ami mégis a legnehezebb dolog, utóbb majd könnyen mond le a nyeléről is.

Egy szó, mint száz: a revízió zászlaját gróf Zichy János begöngyölte. Nem csodálkozunk rajta. A gróf ideig-óráig lehetett elméleti híve a revízióknak, de okos ember létére, akinek politikai szemhatára átfogja az egész művelt világot, a gyakorlati politika terén szükségképpen el kellett e törekvéstől utóbb szakadnia. Jogosan mondhatta e nagyérdékű beszámolójában, hogy azt a hatalmi területet, amelyet az egyház elvesztett, többé amúgy sem hódíthatja vissza. Hiszen ott van Belgium példája, ahol immár másfél évtized óta a parlament nagy többségétől támogatott ultramontán kormányzat vezeti az ügyeket. S mégis a másfél évtized óta hatalmon lévő belga klerikalizmus még csak kísérletet sem tett a kötelező polgári házasság, a szabad vallásgyakorlás s az állami anyakönyvezés eltörlésére. Pedig nem

TÁRCA

Korzika.

— A Budapesti Napló eredeti tárcája. —

Írta: Ady Endre.

A tanító ur busogott. A piszkos és vad gyerekek kergetőztek és birkóztak az udvar gypén vidáman. Májusi délután volt és szomorú a falu, mert nagyon is ragyogott a nap. A csunya, barna-zöld mohok szégyenkeztek a háztetőkön. Megsárgult a falak mesze. Szemetesek az utcák s mérget párolog az árkok. A tanító ur hangosan szeretne átkozódní. Oh milyen nyomorúságos az élet s milyen hitvány férfi a tanfelügyelő. Oh szép ifjuság a debreczeni kollégiumban! Oh vidám kosta-évek! Hát ezért volt minden, hogy itt megvénüljünk? Megkopjunk, mint ezek a csunya patiosos viskók? Megkopaszodjunk, mint a nád-tetők? . . .

— Takarodjatok be! Hahó! Disznók, nem halljátok? Hancurozni persze tudtok. Aztán négy hét múlva a vizsgán megálltok, mint a bornyuk. Nyomorult csűrhe. Egy-kettő! . . .

A gyerekek kedvetlen, gonosz arccal sompolyognak be a rossz szagu földes szobába. Recsegnek a korhadt, hitvány fapadok.

— Hát te, Lidi? Egy-kettő befelé! Te

tán szeretnél még künmaradni? Hogy is ne! Egy-kettő!

A lány meghajtogatja a derekát, összefogja rövid ruháját. Szinte térdig ragyog formás, fehér lába. A szeméivel belekacag a tanító ur haragos szeméibe s belibeg az ajtón. A tanító ur nyugtalanul járkal a tornácán. Ez a Lidi! Bizony ez nem is gyermek már. Miért nem veszik ezt ki már az iskolából. Szinte tizennégy éves. De tizenhatnak látszik. Milyen különös lány! Olyan, mint egy asszony. Mint az az asszony, akinél két évig bérelt egy kis szobát Debreczenben, s a tanító ur arca ki-gyullad erre az emlékezésre . . .

A tanító ur nem megy be még az iskolába, honnan már-már veszekedetten zsi-bong ki a lárnja. A ház tulsó részéből gyerekvisongás hallik. Oh, oh! Miként a lepke, ugy száll el a szép, debreczeni emlékezés. Hangosan káromkodik a tanító ur:

— Átkozott poronyg. Ez ugy visit, mint a fábaszorult. Mindig visit . . . Egyik sem volt ilyen nyugós, mint ez, az öt közül . . . Átkozott poronyg! . . .

Dühös sietséggel szalad arra, merről a visongó hang jön. Oh — sovány karjai között gügyögötti a tanitoné a visongó férget. Ruhájába kapaszkodik még vagy három maszatos kölyök. Jaj, jaj! Milyen sovány és csunya ez az asszony. És piszkos is. És mindennap soványabb, csunyább és piszkosabb. A kis féreg elhallgat. A csunya asszony száraz soványsága mintha kiáltozna: ezért, ezért vagyok én csunya, kény-

szeredett, ezek a poronygok szívják el az életemet. A tanító ur keserűen zúgolódik:

— Vigyázatok reá, ne vinnyogjon mindig. Vigyázatok reá: meg kell boldulni. Behallatszok az iskolába is!

Hejh, nyomorúságos az élet és hitvány férfi a tanfelügyelő. Legalább ha városban élne az ember. Az iskola után elsétálna erre-arra. Nem hallgatná mindig a gyermeknyafogást. És ez az asszony. Milyen csunya. Hova tette volt az eszét, mikor elvette? Persze-persze. Huszonkét éves volt, kis, szegény segédtanító. Inkább maradt volna adós a koszáttal, mint hogy elvegye a kosztadónéja leányát. Átkozott módon könnyelmű az ember. Ime ellepte őket a gyermek s a nyomorúság. És kopaszodunk. Harminkétes éves korunkban . . .

Ragyogott, káprázatosan ragyogott a délutáni, májusi nap. Az iskola büzös volt és sötét. Felőra mulva kiinnjástoztak a gyerekek ismét. Csak Lidi maradt benn.

— Hát te mért nem megy játszani?

A lány hamisan, furesán kapaszkodott fel egy pad tetéjére, szembe a tanító uralral s onnan nevetgált felé:

— Már nekem nem illik játszani. Az iskola sem nagyon illik már én hozzám. Jövöre már nem is járok ide.

— Hát az idén még miért jártál?

— Az anyám miatt. Bizonyosan nem tetszett neki, hogy ilyen hamar iskolából kikerült lánysá legyem.

És nevetgált Lidi és lóbázta fehér lábait.

A tanító ur félrenézett ki az ablakon

a szándékán mult, sőt a bátorságán sem, mert Belgium kormányfőjei erős ultramontanok és beváltak elszánt emberek. Ha tehát hozzá sem nyultak ezekhez az intézményekhez, holott ugyancsak át meg átgyúrták az egész belga közéletet, akkor erre nagyon nyomós okuk lehetett: be kellett látniok, be is látták, hogy ahol a lelkiismereti szabadság intézményei megvalósultak és állampolitikai rendszerré épültek ki, ott ebből az épületből egyetlen téglát sem lehet kiszedni az államszervezet gyökeres felfordulásának s a lappangó társadalmi forradalom nyílt fellobbanásának elháríthatatlan veszedelme nélkül. De itt van, jóformán a kezünk ügyében, a másik, még tanulságosabb példa: Ausztria példája. Ott a szabadelvűség csődje már husz év előtt következett be, azóta a kormánypolcon állandóan a klerikális befolyások telepedtek meg — s mégis csorbátlanul áll fenn Ausztriában ma is az ugynevezett jorzefinus egyházpolitikai rendszer, amely a felekezeti iskolát eltörülte, az államot a népoktatásból a klérust kiszorította s a papságot a legszigorubb állami ellenőrzés alá helyezte. Husz esztendőnek klerikális kormányzása még csak kísérletet sem tett Ausztriában ama II. József császár antiklerikális rendszerének enyhítésére, aki korának legfelvilágosultabb szabadgondolkodója volt, Voltáret imádták s trónját szabadkőművesekkel vette körül. Ez a két példa meg volna toldható még tízzel, amelyek mind azt bizonyítják, hogy a klerikalizmus még akkor sem mer hozzányulni a lelkiismereti szabadság által az egyháztól elhódított hatalmi területekhez, ha egyébként magához tudta ragadni s évtizedekig birtokában tudja tartani az állam főhatalmait: a törvényhozást és a kormányzatot.

Gróf Zichy János tehát csak olyasmiről mond le, midőn ama zászlót begöngyöli, aminek visszahódíthatatlanságát a kortörténet cáfolhatatlan tényekkel bizonyítja. Az ultramontan törekvések politikai csődjének kezdetét jelzi ez az állásfoglalás. Gróf Zichy János e beszámoló után nyilván otthagyja a faképeát a néppártot, amelyben ezentúl ugy sincs már keresnivalója. Őszintén szólva, nem is volt ő oda való soha. Sőt elejétől fogva maga sem tartotta magát oda valónak, és titkot sem csinált soha belőle. Véralkata és szíve szerint konzervatív politikus ő, aki lelkéből utál minden demagógiát: a klerikális demagógiát is. Beszédeiben minduntalan azt hangoztatta, hogy törekvései konzervatív természetűek, a tekintélyelv alapján nyugosznak s abban csucosodnak ki, hogy a kastély és a plébánia uralmára kell ismét ráépíteni az államot és a társadalmat. Ám az a párt, amelynek az élére csöppent, a maga handabandáival sokmindent átmadott és sebzett, de semmit nyervebben és semmit véresebben, mint a hagyományos tekintélyelv: néha a trónt, néha a kormányzatot, olykor a feudális főnemesség törekvéseit, sőt olykor magát a főpapságot is. Az a párt a demagóg terrorizmus jegyében dolgozott mindig, éppugy akarta mozgósítani a tömegeket, mint a szociáldemokrácia, csak hogy nem a haladás és a világosság, hanem a butaság és a sötétség érdekében. Sokszor, amikor gróf Zichy Jánost ott láttuk kínosan feszengve, saját pártfeleinek demagóg zajongása közben, eszünkbe jutott ez a francia vers: „Que diable allez vous faire dans cette galère?” Mi az ördögöt is keresett ő a maga előkelő rezerváltásával azon a bárkán, amelyen az államot és társadalmat felforgató indulatok tülekedtek?

Zichy János ezek után — semmi

kétség — el fogja hagyni a néppártot. Ha az egyházpolitikai revízió kötelekét is feloldotta, hát akkor csakugyan minden egyéb törekvése csak ama pártkötelék elhagyására ösztökélheti. Ki fog tehát válni s keres magának új párhajlékot, ahol konzervatív idealjainak szentelheti magát egészen. S hová fog tehát lépni? Ezret teszek egy ellen: — a szabadelvűpártba. Ott helyet foglal majd gróf Zselénski Róbert és gróf Károlyi Sándor mellett. Annyi szabadelvűség ő beleje is szorult, mint ezekben az urakba. A gróf Tisza István programját pedig bizvást elfogadhatja, mert arról a kormánynak főrendiházi beköszöntésekor gróf Zichy Nándor is elismerte, hogy szabadelvű programnak eléggé konzervatív.

A budgetvita.

Budapest, június 25.

A fekete táblára mindig többen iratkoznak fel s egy-egy ülés két-három szónoknál többet nem tud elfogyasztani. Ma még jobb napunk volt, mert három szónok is beszélt a költségvetés általános vitájában és a három szónok közül kettő félelmesen hosszú lélegzéstűnek ismeretes. Szederkényi Nándor délig magyarázta, hogy miért bizalmatlan a kormány iránt, Sággy Gyula pedig háromnegyed egytől majdnem két óráig. Közül esett Victorisz Miklós, aki mégis érdekesebb kérdéstről beszélt: a pánszláv agitációk veszedelméről s elfojtásának módjairól. A szónok, noha liberálisnak vallja magát, a Felvidékre nézve szinte külön törvényeket kívánna, melyek a sajtószabadság és gyülekezési jog jelentős korlátozásával tennék ártalmatlanná az agitátorok munkáját. Nemzeti érdekből a reakcionárius intézkedések egész sorozatával hozakodott elő s természetesen heves ellentmondásokkal találkozott, de a többség sűrűn helyeselt s a végén még a miniszterelnök is gratulált a szónoknak.

az udvar felé, ahol a gyerekek haneuroztak. Milyen leány! Mint egy asszony. Akár az anyja, aki a falu szépasszonya. Kíváncsúsát és veszedelmeset gondolt a tanító ur. Rákialtott a leányra:

— Szállj le onnan a padról. Eredj ki játszani.

A leány nevetett, a szemével belekapaszkodott a tanító urba. A tanító ur ugy érezte, hogy kopaszodó feje ég. Simitgatta a haját. Szomorú bajuszát fölödorta. Lidi már messze szökdelte az udvaron.

Ez a május, ez a május! Ez a nyomorúságos élet! Ha a tanfelügyelő nem volna olyan hitvány, a városban talán egy vidám leányt is lelne az ember. A tanító ur sose ismert vidám csókos leányt. Az a debreczeni asszony. Az asszony volt s másra is mosolygott. A felesége? Az nem volt vidám soha...

— Befelé! Halljátok! Befelé!...

Mi lesz a vizsgán? Ezek a bornyuk nem tudnak semmit. A tanító ur sohasem volt olyan keseredett és kegyetlen, mint ma.

— Nem szegyenled magad, Szabó Lidia? Hisz már egészen nagy leány vagy s mióta tanuló a szigeteket!... A többiek hazamennek. Te itt maradsz, amíg meg nem tanuló. Érted?

A Lidi szeméi nevetnek. Érti. A vállait mozgatja, húzogatja vidáman. Hát itt marad.

Csörtetéssel, zsvajkódva rohannak haza a gyermekek. A tanító ur bennmarad Lidivel. A leány lehajtja a fejét, piszkos lapu könyvébe bámul. Mintha szomorkodnék és

szorgoskodnék. A tanító ur fel s le járkal. Megszólat s torka szárazsága lefojtja a hangját.

— Hazamehetsz, Lidi. Holnapra tanuld meg a leckéd.

A lány bámulva néz a tanítóra.

— Holnapra? Holnap vasárnap.

A tanító ur mint prédára veti magát a vasárnapra.

— Igen, vasárnap. Ha vasárnap is van, feljössz büntetésből. Érted? Holnap délután két óraker itt légy!...

Ragyog a május. A tanító ur sokáig néz a leány után, aki a piszkos, szennyes utcán egy szállós piros kartonszoknyácskájában, mint egy kora, vörös, tavaszi lepke.

Azután busongva megy át a ház tulsó felébe.

Hajh, hajh, a sovány, csunya asszony veszekedett a kis pesztonkával. A gyerekek rított szerteszét.

— Fogadd szekeret — mondta a tanító ur. — Bementek a városba az orvoshoz. Beteg az a prongy. Aztán nézsd meg a Miska torkát is.

És ünneplőruhában, cifrán, két óraker pontban jön Lidi.

— Könyvet nem hoztam, tanító ur. Nem baj? Felmondjam a szigeteket?

És nevetett most is. Óh a május most is ugy ragyogott, mint tegnap, s a csunya, sovány asszony, a rivó prongyok benn vannak a városban.

A tanító ur zakatolást hallott. Mintha

zakatolt volna minden körülötte. A feje, a szíve, az egész ház, az egész világ.

— Lásd, így jó leány vagy, Lidi. Tanulni kell. Így szeretlek.

Reszkette megfogta a leány kezét. A leány, a különös Lidi, asszonyosan hozzásimult...

... Pfüj, pfüj, te nyomorult. Az asszonyodat elküldted egy döcögő szekérral. Őt nyugós, rossz gyerekekkel. Holnap már nem lesz pénzed tejre és husra. A vizgára eljön a tanfelügyelő. És ha megtudja valahogyan, milyen hitvány vagy, micsoda gyalázat! Még börtönbe is kerülhetsz. Pfüj, pfüj. Hát már a beesületed sem fog megmaradni? Óh, óh! Gyalázatos, nyomorúságos élet. Az a hitvány tanfelügyelő...

— Na, ott a mappa, Lidi. Mutasd meg Korzikát.

Szinte siró, panaszos hangon mondta azt a tanító ur, de azután megharsányodott a hangja:

— Korzikát! Hallod, Korzikát! Hát ezt se tudod? No, megállj! Holnapra egy iv papírra leírod kétszázszor: Korzika. Kétszázszor. Érted? Most meg akarodj haza,

Lidi sirt. Hajh, hajh! Künn ragyogott a május. Lidi botorkálva, sirva botorkált végig az udvaron. Néha felve vissza-visszanézett. A tornácra káromkodott a tanító ur:

— Ebadta! Rest, hanyag! Majd adok én neked. Még Korzikát sem tudja!... Korzikát!...

